

самоізолюваність будь-якого етносу, самозацикленість суто на власній культурі і національній релігії також не несе в собі нічого корисного і здорового для нього: народ буде невпинно і поступово деградувати і, зрозуміло, не лише культурно. Досвід багатьох цивілізованих держав світу доводить, що саме поліконфесійність і співіснування в суспільстві поруч із основною, корінною національною культурою інших культур, як то не парадоксально здавалося б на перший погляд, є доброю ознакою здорової нації. Однак поліконфесійний комплекс плідно функціонує лише в суспільстві, яке міцно тримає за смислові дороговкази гуманістичні почуття справедливості, свободи й ідеали демократії. У такому суспільстві перш за все поважається громадянами їхня національна культура (передусім мова, традиції), а національно-патріотичні почуття його громадян значно перевищують і протидіють будь-яким аморфним абстрактно-національним, чи позанаціональним ідеям, так бо національна культура такого суспільства надійно охороняється національною ідеєю і свідомими щодо неї його представниками, однак при цьому все ж маючи можливість „спілкуватися” без втрат для себе з іншими співіснуючими культурами (у тому числі і національно-релігійними).

Іншими словами, здорове, національно свідоме суспільство ніяк неспроможне йти, як на налігачі, за чужими культурами і релігіями. Воно, тримаючи за парадигму свою національну ідею, неодмінно переломить будь-яку з них через призму свого національного досвіду, підпорядкувавши їх (чужі культури і релігії) собі на благо. „Така ієрархія суспільних цінностей забезпечує в цивілізованих суспільствах стабільне існування усіх релігій, націй, окремої особи. За умови досягнення такого рівня цивілізованості українці зберігають свій етнос і розвивають себе як нація, зберігаючи усе багатство релігійного ставлення до світу” [Іванишин В., Радевич-Винницький Я. Мова і нація.- С. 286]. Проте у випадку з харизматичним рухом, як головним представником сучасного неохристиянства, ми маємо справу не з агресією чужих етнічних культур, не з етнічною колонізацією, а з штучною псевдокультурою, що набагато серйозніше, бо ж наслідки її впровадження ще є не до кінця з’ясованими.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОГЛЯД НА СУЧАСНИЙ ХАРИЗМАТИЧНИЙ РУХ

Поява і діяльність неорелігійних угруповань, до яких ми відносимо й харизматичні церкви, є виявом однієї з глобальних тенденцій сучасного релігійного життя – зустрічі традиційного з новим, досі невідомим. Тому цілком природно, що цей контакт в межах сучасного харизматичного руху – цього складного, багатогранного явища, потребує комплексного дослідження, зокрема філософського, соціологічного, релігієзнавчого, теологічного тощо. Не менш актуальним є психологічний підхід, зумовлений важливістю особистісних релігійних переживань у житті особи.

Історія психології фіксує неодноразові спроби розгляду цієї проблематики. Однією із найбільш цікавих виявилася творчість американського соціального психолога Г.Оллпорта, який зауважував, що суб’єктивні релігійні почуття людей – яка б доля не випала інституційним релігіям – надзвичайно живучі і, ймовірно, завжди будуть жити, оскільки їхні корені численні і глибокі. З огляду на це, проаналізуємо сучасний харизматичний рух як соціо-психічне явище, виокремивши в ньому два аспекти: соціальний (пристосованість харизматичних церков до суспільних умов й їх функціональність) та індивідуальний (значення пережитих почуттів, психічних станів, отриманих в результаті індивідуального релігійного досвіду, характеристика методів психологічного впливу, які використовуються харизматами).

Харизматичні організації розгорнули активну проповідницьку діяльність серед найперспективніших верств населення, використовуючи при цьому ідеологічний вакуум, який утворився після краху марксистського вчення, а також нерозвинутість місіонерської структури традиційних церков. Їх культова практика, яка побудована на відомих психофізичних методах управління натовпом, характеризується претензійністю на роль месіанського руху в ім’я спасіння Христової віри. Сьогоднішню ситуацію, що склалася на території України у зв’язку з діяльністю харизматичних церков, можна охарактеризувати словами відомого американського вченого П.Едварде, який свого часу час писав: „... На всіх кутах і з будь-якого приводу нас бомбардують теологічною пропагандою. Ми зустрічаємося з звеличенням благодіяння віри на

* ТИТАРЕНКО В.В. – пошуківець Відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г.С.Сковороди НАН України.

сторінках книг, а також у щотижневих програмах радіо і телебачення...” [Цит. за: Edwards P. Editor's Introduction to the book: B. Russell. Why I am not a Christian and Other Essays on Religion and Related Subjects.- London, 1958.- P.V-VI].

Доктринальні засади церков харизматичного спрямування дають „вичерпні” пояснення явищам дійсності, причому засвоєння релігійних істин при цьому не вимагає якоїсь спеціальної підготовки. В той же час основні її положення не позбавлені абстрактності й невизначеності, що дає можливість задовольнити потреби людей різних рівнів духовного та інтелектуального розвитку. Видимість ясності й непорушності релігійних істин породжує у прихильників відчуття усталеності і впевненості, умиротворення і спокою. Це досягається також завдяки індивідуальному підходу до кожного потенційного харизмата. На початковій стадії залучення нововерненого до церкви він відчуває груповий тиск і „бомбардування любов’ю”. Суть цього „бомбардування” полягає в тому, що у адепта з’являється почуття того, що нібито тут чекали саме його. Він почуває постійну опіку з боку інших членів церкви. Такий індивідуалізований і водночас інтенсивний підхід до потенційних, а потім і нововернених членів харизматичних церков, без сумніву має переваги перед формами роботи інституталізованих ортодоксальних релігій.

В умовах високих технологій, потоку інформацій різного спрямування, розум людей виявляється не в змозі охопити світ у всій його складності і суперечливості. Складність у розв’язанні проблеми існування веде до розпаду соціальних ідеалів, до втрати сенсу життя. У цьому „божевільному” і бездушному світі релігійна потреба стає для багатьох способом, можливо не завжди адекватним, протистояння загальному релятивізму й моральному нігілізму. Свою нішу займають тут і харизматичні церкви. Їх намагання задовольнити релігійну потребу своїми методами стають дедалі очевиднішими. Про це говорить і статистика інтенсивного зростання громад харизматичного спрямування. Але причини, які змушують людей задовольняти свої релігійні потреби в лоні харизматичних церков, мають не тільки соціальну зумовленість.

Звертаючись до світового досвіду у сфері психології релігії, обґрунтування важливості соціальних факторів у виникненні релігійності зустрічаємо у концепції Е.Фрома. Однак, Фром (і ми в цьому з ним згодні) не пориває з натуралістичною трактовкою даної проблеми. Розвиваючи свою концепцію, він вважає, що дисгармонія людського існування, яка лежить, в основі релігійної потреби, - це не простий наслідок складних суспільних умов, а результат конфлікту між „незмінною людською природою” і принципами соціальності.

Розглядаючи у своїх працях умови виникнення такого явища як новітні харизматичні рухи, американський вчений Дж.Хантер, трансформуючи погляди Фрома, відзначає, що сама можливість виникнення новітніх харизматичних рухів, обумовлена природою людини, неприйняттям нею сучасності як такої, є своєрідним „антропологічним протестом” [Див.: Hunter J.D. The New Religions: demarcation and the protest against modernity// The social impact of New Religions Movements. – New York, 1981.- С. 7].

З розвитком суспільства людина все більше виявлялася відірваною від природи, відчуженою від себе і від собі подібних. На сучасному етапі розвитку суспільства ми маємо змогу спостерігати знівелювання особистісної значущості людини в умовах модернізації, урбанізації, демократизації суспільства. „Утративши відведене їй місце в колишньому вузькому світі, - пише Е.Фром, - людина втратила можливість знайти відповідь на питання про сенс життя, у результаті цього її стали долати сумніви і щодо неї самої, і щодо мети її життя” [Фромм Э. Бегство от свободы.- М., 1990.- С. 62-63]. Такі сумніви характерні і для людини теперішнього суспільства. За таких умов сучасні харизматичні церкви претендують на роль абсолютного радника, який даючи прості та універсальні відповіді на складні питання, формує філософію життя у своїх адептів.

Основну увагу харизматичні ідеологи приділяють індивідуальним формам конфліктів, обмежуючись при цьому рамками індивідуальної свідомості. Джерело релігійності вони ідентифікують з будь-яким суб’єктивним переживанням, почуттям, відношенням, зазвичай негативно забарвленим, вбачаючи визначальну роль у виникненні релігійних почуттів не в об’єктивній ситуації, а в її суб’єктивній переробці людиною. Тому частіше всього вони звертаються з пропозиціями до тих, хто в даний момент знаходиться в незвичному, нестійкому або неприємному соціальному чи психологічному стані. Це можуть бути літні особи, які нещодавно стали пенсіонерами, або довгий час були самотніми, підлітки, з їх кризою самовизначення, люди, які пережили стрес, а також мігранти, біженці, загалом ті, хто відчуває необхідність в спілкуванні, сердечності, встановленні емоційних зв’язків.

Ще засновник психології релігії У.Джемс зазначав, що могутнім стимулом релігійного пошуку є конфлікт людини з собою та з навколишнім світом, усвідомлення даремності, суєтності всього минулого, страх перед здійсненим злом, безпросвітний розпач. „... Істинний корінь релігійної проблеми міститься у цьому крику: Допоможіть! Рятуйте!”, - писав Джемс [Джемс В. Многообразие религиозного опыта.- М., 1993.- С. 151].

У харизматів основу конфлікту як джерела віри, як нам здається, становить релігійно забарвлений імпульс, який є неминучою реакцією на неможливість задоволення потреб, інтересів, бажань в будь-якій життєво важливій для людини сфері. Однак при цьому вони випускають з уваги те, що страх, почуття самотності, невпевненості утворюють лише психічну готовність до засвоєння релігії. Самі по собі страх, сумні переживання та інші негативні емоції не можуть породити в сучасної людини релігійне світосприймання. Вони лише створюють передумову, яка реалізується завдяки включенню цих переживань у систему готових релігійних уявлень і відносин.

Слід відзначити, що в діяльності церков харизматичного типу їх лідерами щодо прихильників і просто зацікавлених здійснюється індоктринація – масивний психологічний вплив на індивідум чи групу з метою нав'язування думки, ідеї, системи поглядів, ставлення до подій, що відбуваються. Здійснення впливу полегшується за рахунок того, що харизмати оперують звичними для населення наших територій символами, на відміну, скажімо, від екзотичних рухів на кшталт „Свідомість Крішні”, Сахаджа-йоги чи Брахма-кумаріс. Харизматичні служіння проходять в залах, оформлених елементами національної символіки (часто зустрічається поєднання жовто-блакитних кольорів), в піснях звучать фольклорні мотиви. Хоча проповіді ведуться в основному російською мовою, все частіше вони звучать і українською. Людина відчуває себе психологічно комфортно в звичних для себе умовах. Все це дозволяє збільшувати вплив харизматів на населення.

Визначальним для харизматичних богослужінь є впровадження стереотипу мислення в рамках певної парадигми, яке здійснюється під впливом масивного психологічного тиску. Члени харизматичних церков, у результаті індоктринації, потрапляють у різноманітну залежність від групи. Психічна маніпуляція відбувається непомітно і учасниками харизматичних зібрань не розпізнається. Серед методів впливу можна відзначити використовуваний лідерами-харизматами для впливу на психіку адептів метод Еріксона, про який йтиметься далі. У новачків складається враження спонтанності своїх емоцій, добровільності поведінки. Тому вони позбавлені можливості розвивати стратегії психологічного захисту. Члени церкви вважають, що пропонувані їм переконання відповідають їх власним ідеалам, неоформленим і незреалізованим до моменту появи на харизматичному зібранні.

Індоктринація призводить до появи в людей нової ідентичності, яка мислить іншими категоріями, послуговується іншою системою цінностей. У такий спосіб формується нова аддиктивна особистість. Це може призвести до розщеплення особистості з виникненням при цьому у

підсвідомості відчуття небезпеки і невідповідності тій дійсності, яка існує поза межами групи, церкви, зібрання. Таке відчуття роздвоєності може провокувати емоційна напруга, яка завжди присутня на харизматичних зібраннях. Ті підсвідомі імпульси, які наявні при подвійній ідентичності, достатньо не контролюються. В цьому стані виникає можливість прориву енергетичного потенціалу з глибини підсвідомості. Тут вже має значення не тільки явище роздвоєності, тобто наявності двох особистостей – аддиктивної і умовно нормальної, але й зміст переживань аддиктивної особистості. Якщо зміст переживань такий, що більше стимулює підсвідомість, то небезпека прориву матеріалу з підсвідомості підсилюється. Це, в свою чергу, може призвести до втрати людиною здатності справлятися з повсякденними завданнями, у неї збільшується відчуття відірваності, знижується толерантність до труднощів.

Поряд з „бомбуванням любов'ю”, про що вже йшлося, або й на противагу йому, у діяльності харизматичних церков маємо змогу спостерігати і втілення фрустраційних теорій, які в психології релігії мають певне визначення. Релігія розглядається в цих теоріях як реакція на конфліктну ситуацію, породжену нездатністю людини задовольнити ті чи інші потреби, інтереси, устремління та бажання. Такий підхід до релігії має давню традицію і зводиться до відомого афоризму: „Страх створив богів”. Однак, харизматичні церкви, модернізувавши і переглянувши надбання в області психології релігії, по-своєму використовують категорії страху та провини у своїй діяльності. Екзистенційний страх, який проявляється у людині, робить її доступною впливу харизматичних церков. Новонавернений же отримує змогу звільнитись від своїх турбот, страхів через свою участь в харизматичних зібраннях. Шляхом аутосугестії він переконує себе в тому, що отримує в церкві саме те, що йому потрібно. Ці психічні зміни є нічим іншим, як рутинізацією психіки, коли перед людиною виникають труднощі при використанні своїх потенційних інтелектуальних та вольових здібностей поза церквою.

У своїй діяльності харизматична церква використовує відчуття провини самоідентичності або особистої тотожності, визнаючи бажання залишатися природним як гріхове. Вона заохочує обов'язкове і беззаперечне прийняття доктрини культу. Іншим аспектом культивованого відчуття провини є соціальна вина, тобто гріховною вважається участь в житті суспільства без благословення церкви (прикладом цього може служити вимога церкви „Слово Віри” щодо того, за кого слід голосувати при виборах до Верховної Ради), служба в армії, спілкування з старими друзями на шкоду „спасінню душі” та інтересам церкви. Формується також комплекс провини під виглядом створення довірливих стосунків, проявлення страхів, відкриття секретів. На

практиці це створює емоційну вразливість, моделювання в свідомості адепта фобій (страхів). Внаслідок цього ускладнюється можливість повернення його до світського життя.

Але було б помилковим вважати прихильників харизматичних церков виключно „жертвами” харизматичної „агресії”. Залежно від конкретних умов та індивідуальних здібностей різні обставини можуть зіграти роль першопричини в наверненні людини до харизматичної церкви. Але, відвідавши зібрання один раз, кожен має право сам вирішувати – приходити йому сюди ще раз чи ні, пускати у свій внутрішній світ ці нові почуття, емоції чи залишитись осторонь.

Інша річ, що саме втручання у внутрішній світ людини має як позитивні наслідки, так і зовсім протилежні. Людська свідомість ніколи не існувала відособлено, а завжди співвідносилася з думкою оточуючого середовища. Свідомість же окремо взятого індивіда виявляє слабкість при протистоянні їй натиску якоїсь спільноти – чи то харизматичного, а чи ж будь-якого іншого. Схемою відповіді на питання про психологічну податливість людини може бути ситуація, наведена Є.Волковим: „Якщо окремому співбесіднику потрібно сто разів сказати, що він свиня, щоб він зарохкав, то групі із сотні людей досить один раз сказати окремому члену, що сонце встає на заході, щоб він повірив у це раз і назавжди” [Волков Е.Н. Методы вербовки и контроля сознания в деструктивных культах // Журнал практического психолога. М.- 1996.- №33.- С. 78]. У діяльності харизматів має місце здійснення групового впливу на окремого індивідуума за принципом централізованого детермінізму. Позитивне підкріплення, заохочення, прихильність, підвищений статус можливі при згоді з думкою більшості. Особливу вагу має думка лідера, яка не підлягає обговоренню чи критиці.

Розглядаючи культову практику харизматів, відзначимо те, що стрижневим поняттям суб’єктивних релігійних переживань в церквах харизматичного спрямування є хрещення Духом Святим, яке супроводжується говорінням іншими мовами. Відтак вищою формою релігійного досвіду для харизматичних церков постає містичне одкровення. Релігійний досвід, який переживають адепти харизматичних церков під час наповнення Духом Святим, глосолалій, ототожнюється ними з об’єктивною реальністю. Реальність є такою, вважають вони, якою вона представлена у досвіді, і якщо в суб’єктивному досвіді присутнє відчуття реального спілкування з Богом, наповненість Святим Духом, то це означає, що цей об’єкт існує. Притримуючись одного з різновидів психологічного доказу існування Бога, харизматичні діячі тим самим зміщують акцент доказовості з обґрунтування існування Бога на значимість суб’єктивних релігійних переживань.

Харизматичними лідерами відзначається унікальний, специфічно особистісний характер релігійного досвіду, пережитого під час наповнення Духом Святим. Це становить основу переконаності в тому, що людина, яка не пережила хрещення Духом Святим, не здатна досягнути його сутність. Так, сповнені Святим Духом спочатку можуть відчувати спустошеність, яка потім змінюється емоційним піднесенням, екстазом. Такий стан характеризується розмаїттям почуттів, їх загостреністю, часто супроводжується глибоким зворушенням з причин, на перший погляд незначних, а також сльозами розчулення. Е.Фром зазначав у своїх працях, що „...неймовірно важко, якщо взагалі можливо, визначити специфіку релігійного досвіду. Тільки ті, хто пережив його, можуть зрозуміти це, але вони і не потребують ніяких визначень” [Фромм Э. Бегство от свободы.- М., 1990.- С. 160].

Джерела суджень харизматів про унікальність і специфічність хрещення Духом Святим витікають з ідей інтроспекціонізму, які були поширеними в психології релігії минулого століття. Суть їх полягає в тому, що людина може адекватно пізнати тільки явища власної свідомості. Висновки про характер переживань інших людей робляться лише за аналогією з власними. Таким чином, знання, одержані в процесі самоспостереження, вважаються єдиним джерелом знань про людську психіку в цілому.

Становлення харизматичної церкви як автономного угруповання, заснованого на спільності, відбувається на основі однаковості пережитого релігійного досвіду. Це дає можливість харизматам створити своє субсуспільство, тобто суспільство у суспільстві, де існує модель взаємовідношень з законодавчою владою (керівники церкви, головні пастори) та виконавчою владою (лідерами груп). Групи, що існують при церквах, мають чітку спрямованість та диференціацію. Принципи організації їх різноманітні: за віком (молодіжні, дитячі, підліткові), професійні (юридичні, медичні), за уподобанням (групи прославлення, танцювальні, хоріві, тощо). Довіра в таких групах один до одного та до керівників підсилюється спільністю пережитого релігійного досвіду.

В психології релігії зустрічаються різні оціночні підходи в розумінні релігійного досвіду, подібного харизматичному. Обґрунтуванням реальності релігійного досвіду займався й американський психолог релігії У.Джемс. При цьому він посилався на емпіричні факти, взяті зі сфери психопатії, а це досвід містиків і релігійних фанатів, які пережили відчуття „реальності невидимого”, „спілкування з богом”, „посаднання з абсолютотом”. Джемс зазначав, що наші відчуття є для нас достатньою гарантією реальності відомих фактів. Отже, робив він висновок, і містичні стани, реально пережиті, доводять

дійсне існування речей, досягнутих у містичному досвіді [Див.: Джемс В. Многообразие религиозного опыта.- М., 1993.- С. 113]. Визнаючи те, що у використаних ним прикладах присутній певний елемент патології, Джемс все ж вважав, що це не применшує таку цінність, як розширення меж нашого пізнання у містичному стані, викликаному екстазом.

Дещо іншої думки доримувався американський психолог Дж.Леуба. Він у своїх працях „Психологія релігійного містицизму” і „Бог чи людина?” дав свій аналіз різних проявів містичного досвіду. На основі експериментальних даних Дж.Леуба наводив приклади порушення сприйняття реальності індивідами з різним рівнем психологічної сугестивності. Він відзначав, що стан містиків аналогічний з тим, який переживають люди, що сп'яніли від якихось наркотичних засобів, тобто є наслідком хворобливого перекручення свідомості.

Леуба проводив досліди, штучно викликаючи „почуття присутності Бога” (на цьому акцентується увага й у харизматів) у лабораторних умовах. Результати експериментів дозволили йому зробити висновок, що подібні відчуття є відхиленням від адекватного сприйняття світу. Леуба дійшов висновку, що за умов, коли відсутнє будь-яке зовнішнє подразнення органів відчуття, а у реципієнтів все ж таки існує відчуття присутності чогось трансцендентного, почуття божественної присутності не має якоїсь цінності, що б про це не думала сама людина. Сила переконаності в божественній присутності є ще недостатнім доказом того, що дійсно існує, як недостатні при цьому і свідчення про пережиті почуття у випадках ілюзій та галюцинацій.

Наявність у свідомості людини тих чи інших відчуттів, переживань, уявлень, якщо навіть вони не носять патологічного характеру, не може вважатися підставою для прямої екстраполяції їхнього змісту в об'єктивну дійсність. Але поняття об'єктивної дійсності відносно для віруючих і невіруючих. І те, що для невіруючих є реальністю, харизмати вважають відхиленням, ілюзією.

Релігійні організації взагалі і харизматичні зокрема нагромадили величезний досвід впливу на психіку людей. Вони використали і сакралізували такі людські потреби, як необхідність спілкування, взаєморозуміння, співчуття, розради, створивши цілу систему психологічних віддушин, які дають людям відчуття полегшення й суб'єктивного задоволення.

Особливу увагу харизматичні ідеологи приділяють співвідношенню позитивних і негативних почуттів та емоцій в структурі релігійного досвіду особи. Інтерес, викликаний до цього аспекту проблеми, зовсім не випадковий. У життєдіяльності людей почуття, як відомо, відіграють важливу роль. Вони бувають позитивними і

негативними, активними і пасивними, розрізняються також за інтенсивністю, глибиною і т.д. Позитивні почуття виникають у людей як реакція на задоволення тієї чи іншої потреби. З огляду на величезне значення позитивних почуттів у життєдіяльності людей, харизмати й намагаються тому зробити свої церковні богослужіння джерелом позитивних почуттів і емоцій. Зібрання та богослужіння часто проводяться ними у вигляді театралізованих шоу, з різноманітним музичним оформленням, піснями, танцями. У такий спосіб саме й відбувається підміна традиційних християнських емоцій. В ортодоксальних християнських конфесіях для емоцій характерна стриманість. Важко уявити собі католика чи православного постійно усміненого, радіючого, емоційно збудженого. В харизматичних же церквах домінує свобода у виявленні своїх емоцій. Це – задоволення, радість, екстатична захопленість. Постійно культивується також образ людини творця, людини процвітаючої і т. ін.

Культова процедура харизматичних богослужінь зорієнтована насамперед на людей з підвищеною емоційною сприйнятливістю, вразливістю. Методи впливу на психіку adeptів – найрізноманітніші. Звернемося до одного з них. Це – метод, розробленого американським психологом і психоаналітиком Е.Еріксоном. Він (метод) спочатку мав психотерапевтичне значення і був призначений для лікування різних неврозів та психічних розладів. В церквах харизматичного спрямування цей метод використовується лідерами-харизматами як засіб впливу і контролю над свідомістю великих аудиторій. Суть методу полягає в тому, що людина не відчуває якогось тиску нав'язуванням, а сприймає нав'язані ззовні ті чи інші відчуття, як продукт власного досвіду. Потім людина штучно асоціює свої відчуття зі словами промовця, а з часом ці слова починають викликати сенсорні або моторні реакції [Див.: Слободяник А.П. Психотерапия. Внушение. Гипноз.- К., 1977.- С. 257]. Використання цього методу ілюструє будь-яка харизматична проповідь. Відзначимо тут такі показові моменти: використання трюїзмів – очевидних тверджень з метою викликання „Так-реакції”; акцентування окремих слів під час співу, наприклад, шлях, Ісус, виділення їх інтонаційно; використання психологічної драматургії, метафор, звертання до міфологічних персонажів з метою створення установочної поведінки; копіювання емоційного стану і поведінки оточуючих, в результаті чого відбувається взаємоіндукція членів групи. Для цього ж використовується і постійний музичний фон з певним ритмом та повторювання однакових рухів (хлопання, хитання з боку в бік тощо).

Відмінність ефекту Еріксона від звичайного гіпнозу полягає в тому, що людина при цьому не засинає, а, залишаючись при повній

свідомості, всі пропонувані думки приймає як свої особисті переконання. І якщо гіпнозу піддаються лише 6% населення, то цей метод діє на всіх. Адепти харизматичних церков стають залежними від емоційної підтримки. Вони можуть, наприклад, весь тиждень, до дня зборів перебувати в стані, подібному ломці (тільки пом'якшеному), а після служіння, одержавши заряд енергії, стають просто до невпізнанності веселими. Цей стан людей, як і у експериментах, проведених і описаних Дж.Леубом, дуже близький до наркотичного сп'яніння.

Звичайно, не можна не визнавати існування зв'язку між позитивними почуттями та життєвою активністю індивіда, однак не слід абсолютизувати цю позитивність в контексті розглядуваної проблеми. Функція того чи іншого почуття обумовлюється не тільки його приємністю чи неприємністю, але й об'єктом, на який воно спрямоване, а також характером потреби, яку воно задовольняє. Конструктивними такі почуття можуть виступати лише у плані суб'єктивного самопочуття віруючого.

Таким чином, розглядаючи особливості харизматичного руху з точки зору психології релігії, можемо відзначити наступне: сьогоденні харизматичні лідери мають у своєму розпорядженні багатий арсенал засобів психологічного впливу на своїх адептів. Порівнюючи їх діяльність з діяльністю традиційних церков, зокрема таких як католицька чи православна (ми свідомо уникаємо порівняння з протестантизмом, оскільки воно потребує окремої методики), відзначимо інтенсивність форм діяльності харизматів. Можливо, що це є той випадок, коли кількісні зміни зумовлюють зміни якісні. Отже, харизматична інтенсивність здійснює на психіку індивідумів глибший вплив. Скажімо, прихильники традиційного християнства, вважаючи себе віруючими, в той же час можуть стримано відноситись до відвідування храмів. Для харизматів же їх релігійність тісно пов'язана з харизматичним зібранням і поза ним існувати не може. По-друге, для адептів традиційних християнських конфесій віра є суто індивідуалізованим, сакральним, глибоко внутрішнім переживанням, яке формує світоглядні, життєві принципи і не ставить за мету зовнішній вияв релігійності. В той же час, харизматизм характеризується відкритою демонстрацією релігійності, яка потребує постійного сугестивного підкріплення отриманих установок.

Звичайно, однозначно оцінити вплив харизматичного руху на індивідумів з етичної, естетичної чи іншої точки зору видається проблематичним. Кожен має право самостійно вирішувати, якого віросповідання дотримуватися за умови, що воно не суперечить діючому законодавству і загальноприйнятими нормами моралі.

В цілому ж феномен сучасного харизматичного руху, його методика впливу на індивідумів потребують ще більш детального розгляду аналізу в подальших нових працях.

*М.Шмігельський** (м.Львів)

НОВІ РЕЛІГІЙНІ ТЕЧІЇ І МОЛОДЬ

Кількість молоді, що виросла в нових, демократичних умовах незалежної Української держави, де закладено демократичні основи свободи совісті і віросповідання, постійно зростає. Молодь виступає фундаторами і основою багатьох релігійних рухів в Україні. Так, християнський харизматичний рух в Україні не обходиться без молоді. Він виник на базі окремих автономних пятидесятницьких та молодіжного крила баптистських громад. І зараз дана течія протестантизму поповнює свої ряди за рахунок молодих адептів.

Релігійні організації завжди намагаються впливати як на суспільство в цілому так і на молодь зокрема. З боку релігійних інституцій вироблено різноманітні методи впливу і роботи з молоддю. Це – багатоманітні школи, реколекції, релігійні радіопередачі, веб-сайти в Інтернеті чи просто зустрічі з відомими духовними особами. Крім того, це створення й сприяння розвитку молодіжних організацій, зокрема таких як з боку греко-католиків в Україні "Українська молодь Христові", "Обнова", "Вітанія" та інші. Це й студентські християнські спілки, що об'єднують протестантську молодь, а також соціальна робота з молоддю у в'язницях, яку проводять протестанти. Це і їх праця з реабілітації наркоманів та алкоголіків. Церква "Хілсонг", заснована в 1992 р. в м. Сідней (Австралія), пішла далі у різноманітні форми роботи. Вона засновує молодіжні церкви, в основі діяльності якої є проповідь у вигляді дискотеки. Молоді мусульмани у м. Львові як представники "Молодіжної організації студентів – мусульман "ЕН-НЕБРАС" є членами "молодіжного Парламенту Львівщини", "

Загалом молодь, віруюча й не віруюча, відносить себе переважно до прихильників традиційних релігій. Але світогляд молодих людей далекий від монолітності. Він певною мірою ще розмитий, не сформований. Деякі науковці відзначають, що більшість українців є

* ШМІГЕЛЬСЬКИЙ М.В. – аспірант Львівського Національного університету імені Івана Франка.